

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.7.2024.331683>

**БАБІЙ М. М.**

Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Аспірантка кафедри історії української музики та музичної фольклористики. Науковий керівник — О. О. Дерев'янченко, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри (Київ, Україна).

**Babii, Mariia.** Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Postgraduate Student at the Department of History of the Ukrainian Music and Musical Ethnology. Scientific advisor — Olena Derevianchenko, Candidate of Art Studies (PhD), Associate Professor, Associate Professor at the Department (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9144-6512>

© Бабій М. М., 2024.

[mariia.m.babii@gmail.com](mailto:mariia.m.babii@gmail.com)

**ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ВИМІРИ  
СОЛЬНОЇ СКРИПКОВОЇ ТВОРЧОСТІ  
ОЛЕКСАНДРА ГОНОБОЛІНА**

**GENRE AND STYLE DIMENSIONS  
OF OLEKSANDR HONOBOLIN'S SOLO VIOLIN WORKS**

Твори українського скрипаля і композитора Олександра Чарльзовича Гоноволіна (нар. 1953) все частіше виконуються в концертних програмах. Його музику грають провідні українські солісти (Б. Півненко, О. Рівняк, Н. Стець) і колективи (Національний ансамбль солістів «Київська камерата» й інші) в рамках відомих фестивалів (Kyiv Music Fest, «Київські музичні прем'єри сезону») на сценах філармоній Києва, Херсона, Миколаєва, а також за межами України. Незважаючи на популярність його творчості серед виконавців, у музикознавчих працях вона майже не висвітлена.

Привертає увагу сольна скрипкова музика Олександра Гоноболіна, її жанрово-стильові виміри. Зважаючи на брак інформації, довелося спілкуватись безпосередньо з композитором, який через воєнні події у його рідному Херсоні перебуває у Франції. Завдяки листуванню отримано нотні тексти й записи виконань, уточнено деякі біографічні дані, час та історію написання творів, імена виконавців прем'єр.

Творчість О. Гоноболіна багатогранна: виконавець-скрипаль, диригент, композитор і педагог. Як скрипаль, він здобував освіту у Київській середній спеціалізованій музичній школі-інтернаті імені М. В. Лисенка і Київській державній консерваторії імені П. І. Чайковського у класі видатної скрипальки і педагога Ольги Пархоменко. Протягом сорока років виконавської кар'єри скрипаль зіграв безліч концертів, виконуючи твори золотого скрипкового репертуару.

Як композитор О. Гоноболін дебютував у 1980-х роках опусами для скрипки. Він розповідає, що з дитинства намагався писати, але тоді не вистачало знань:

*А у 80-их роках щось відкрилось у мені і одразу написав «Сюїту» у трьох частинах для скрипки та фортепіано, а потім «Концерт-фантазію» для скрипки з оркестром. І пішло... пісні, романси, ансамблі, музика до спектаклів тощо [Гоноболін, 2023].*

Композиторської освіти він так і не здобув. Вступивши до Одеської консерваторії 1986 року, через три місяці він залишив навчання, отримавши запрошення стати головним диригентом камерного оркестру Миколаївської обласної філармонії. Однак О. Гоноболін написав понад 400 творів для різних складів виконавців, більшість із них — за участі скрипки: для скрипки соло, для скрипки з фортепіано, для скрипки з оркестром, для камерних ансамблів тощо.

Щодо композиторського стилю, митець вважає за головне створювати музику, зрозумілу виконавцям та слухачам:

*Нині це виглядає старомодним. Я пишу в різних стилях і не можу конкретно визначити свій, але го-*

*ловне — у музиці має бути мелодія, а не комп'ютерний набір звуків [Гоноболін, 2023].*

Справді, композитор зосереджений не на нових авторських техніках чи стилях, а на дотриманні класико-романтичних традицій. Музика О. Гоноболіна кореспондує з жанрово-стильовими ознаками бароко, класицизму, романтизму і сучасної популярної «легкої» музики. Їй притаманні театральність, зримість музичних образів, виразність інтонаційного тематизму, чуттєвість і витонченість.

Для скрипки соло О. Гоноболін написав шість творів — сонату («Соната для скрипки соло», 2022) і п'ять мініатюр, серед них: дві програмні («Осінь в Нормандії», 1996; «Ескіз до портрета художника», 1998), дві жанрово-танцювальні («Химерний вальс», 2020; «Танець» 2020) і одна віртуозна концертна мініатюра («Капричіо», 2013).

Перший сольний скрипковий твір композитора — це п'єса **«Осінь у Нормандії»** (1996). За його словами, цю програмну мініатюру він створив у французькому місті Руан (провінція Нормандія), де перебував на запрошення друзів:

*Була осінь, дощова погода, я дивився у вікно на опалі мокре листя, на людей, які ховаються під парасольками, і за півгодини з'явилась п'єса під назвою «Осінь у Нормандії» [Гоноболін, 2023].*

Мініатюру написано у складній тричастинній формі з елементами рондальності, а програмність і образна сфера вказують на схильність автора до романтичної стилістики. П'єса сповнена замилювання чарівною атмосферою осінньої пори. У її вступі й завершенні застосовано прийом *pizzicato*, завдяки якому зображені краплі дощу. Основна тема ґрунтується на постійному русі шістнадцятими в обрамленні *legato* — це ніби пориви вітру, що бентежать перехожих під парасольками.

Друга програмна мініатюра в дусі романтизму — **«Ескіз до портрету художника»** (1998). Дороговказом до її слу-

хацької інтерпретації є присвята угорському театральному режисеру Бела Мєро (Bela Mero), яка тісно взаємодіє з музичним текстом твору і є «кодом до розкриття авторського задуму» [Бодіна-Дячок, 2017, с. 233]. Автор розповів, що, перебуваючи в Угорщині, він написав музику до вистави «Скупий» Жана Батиста Мольєра, режисером якої був його друг Бела Мєро. Наприкінці свого перебування О. Гоноболін дав сольний концерт, під час якого виконав «Ескіз», написаний за два дні до виступу. «Це був сюрприз для Бєли!» — зізнався автор [Гоноболін, 2023].

Форма п'єси довільна з елементами тричастинності й варіаційності. Починається вона стриманою мужньою темою, якою немовби змальовано образ адресата. Тема знає кількох фактурних трансформацій (тт. 17–38) і, досягнувши емоційного піку, раптово обривається. Наприкінці п'єси інтонація основної теми звучить тоном вище і розчиняється в остинатній декламації (*pizzicato*), ніби композитор не дописує картину, а ставить «три крапки».

Концертну мініатюру «**Капричіо**» (2013) О. Гоноболін присвятив молодому скрипалю-віртуозу Георгію Морозу, який зіграв її прем'єру на творчому вечорі композитора в Херсонській обласній філармонії 2018 року. Мініатюра є прикладом відтворення жанру кінця XVIII — початку XIX століття (П. Роде, Р. Крейцер, Н. Паганіні) і продовженням напряму віртуозного виконавства, яким Н. Паганіні започаткував високий романтизм.

Віртуозністю сповнена вся музична тканина «Капричіо», демонструється багатство технічних прийомів гри на інструменті (високопозиційна гра, подвійні ноти, акордова і дрібна техніка, трелі, *glissando*). Середній розділ містить колоритне вкраплення національних інтонацій (тт. 36–70), які є характерною ознакою капричіо українських композиторів XX століття («Українське капричіо» В. Нахабіна, 1950; «Гуцульське капричіо» Г. Жуковського, 1967; «Слов'янське капричіо» Л. Колодуба, 1978; «Українське капричіо» К. Домінчена, 1983) [Сікорська, 2008, с. 324–325].

Мініатюри «Химерний вальс» і «Танець» — це жанрово-танцювальні п'єси, написані 2020 року, їх уперше виконала 2022 року українська скрипалька Б. Півненко.

«**Химерний вальс**» (2020) — зразок програмної п'єси загадково-містичного спрямування (термін А. Мельник) [Мельник, 2016, с. 65]. Композитор використав сталу тридольну жанрову модель вальсу-мініатюри, притаманну романтикам (Ф. Шуберту, Р. Шуману, Й. Брамсу, Ф. Шопену). Тематизм твору сповнений «химерними» хроматичними інтонаціями. Використання штрихів *staccato volant* і *spiccato* надає звучанню казковості, а прозора одноголосна фактура — витонченості й шарму тембру сольної скрипки. П'єса написана у тричастинній формі зі вступом і кодою. Елегантна скерцозна тема крайніх розділів (тт. 1–48, 100–179) контрастує із середнім розділом (*Meno mosso*, тт. 49–99), більш стриманим і водночас віртуозним, насиченим пасажною технікою та орнаментикою.

П'єса «**Танець**» (2020) — це прояв неофольклорної тенденції у творчості композитора, стилізацією українського народного танцю. Її ладова основа зосереджена на обіграванні еолійського, гуцульського (тт. 1–4) та лідійського ладів (тт. 38–45). Характерний композиційний прийом — мотива на роботу з матеріалом. Зокрема, мініатюра містить строфувступ протяжного думного характеру (з використанням тоноряду кобзаря Остапа Калного [Грінченко, 1959, с. 32]) і шість різних народно-танцювальних інтонацій з козацьково-коломийковими ритмоформулами.

Особливість мініатюри полягає в наближенні до народної манери гри. Це продиктовано поєднанням скрипкових прийомів і мелодичних зворотів: гра на відкритих струнах і подвійні ноти з використанням відкритих струн, гра в межах першої — третьої позицій, переважання штрихів *detache*, *spiccato* та *legato* (лігування тривалостей у межах долі чи півдолі), мелізматика, превалювання чистих інтервалів (квінти, кварта).

«Соната для скрипки соло» (2022) — найбільш масштабний сольний скрипковий опус, написаний для видатної скрипальки, народної артистки України Б. Півненко. Прем'єра твору відбулась у травні 2023 року в рамках фестивалю «Київські музичні прем'єри сезону» в Малому залі імені О. С. Тимошенка НМАУ ім. П. І. Чайковського.

У Сонаті автор розвиває неокласичні традиції, використовуючи чотиричастинну сонатну форму, притаманну опусам Й. С. Баха. «Багато композиторів створювали подібне, і я не відійшов від традицій», — зазначає він [Гоноболін, 2023].

З нашого погляду, звертаючись до старовинного жанру сольної скрипкової сонати, О. Гоноболін відтворює модель бахівської Сонати № 2 *ля мінор* BWV 1003 і зберігає її основні формо- й фактуротворчі орієнтири:

- темповий контраст (повільно — швидко — повільно — швидко) *Grave — Fugue — Andante — Allegro*;

- наявність фути як другої частини циклу;

- образно-жанрові характеристики тематизму (перша частина — оповідний характер, друга — строга fuga, третя — умиротворення, четверта — танцювальність, оптимізм);

- поліфонічні прийоми (подвійні ноти, акордова техніка, «прихована» поліфонія);

- принцип контрастної динаміки в однотипних фрагментах.

Здійснений аналіз дає підстави для висновку, що головним у сольному скрипковому доробку О. Гоноболіна є жанр мініатюри неоромантичного, неофольклорного й неокласичного стилю. Для його творів характерні зримість музичних образів, рельєфність і мелодійність тематизму, деколи — фольклорна характеристичність тощо. Особливо цінним, з виконавського погляду, є прагнення композитора писати «твори якомога зручніші для виконання» [Гоноболін, 2023]. Досконале знання інструмента дає автору змогу вдало комбінувати різні техніки гри, та навіть технічно ускладнені опуси (Капричіо, Соната) завжди доступні для інтерпретаторів.

### Список використаної літератури

1. Бодіна-Дячок В. В. Авторська присвята музичного твору: погляд в історію. *Київське музикознавство*. 2017. Вип. 55. С. 228–236.
2. Гоноболін О. Ч. Лист до М. М. Бабій від 02.10.2023. *Особистий архів М. М. Бабій*.
3. Грінченко М. О. Українські народні думи. Грінченко М. О. *Вибране / упоряд. і ред. М. М. Гордійчук*. Київ : Держ. вид-во образотв. мистец. і муз. літ. УРСР, 1959. С. 15–54.
4. Мельник А. О. Тенденції жанрово-стильової динаміки української скрипкової мініатюри другої половини ХХ — початку ХХІ століть : дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 Муз. мистецтво / Харківський нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2016. 261 с.
5. Сікорська І. М. Капричіо. *Українська музична енциклопедія*. Т. 2 / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Нац. акад. наук України ; гол. ред. І. М. Сікорська. Київ, 2008. С. 324–325.